

EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

10. juuni 2010*

Kohtuasjas C-140/09,

mille ese on EÜ artikli 234 alusel Tribunale di Genova (Itaalia) 27. veebruari 2009. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 17. aprillil 2009, menetluses

Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA

versus

Presidenza del Consiglio dei Ministri,

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: koja esimees J.-C. Bonichot, kohtunikud C. Toader, K. Schiemann, P. Küris (ettekandja) ja L. Bay Larsen,

kohtujurist: N. Jääskinen,
kohtusekretär: üksuse juhataja M.-A. Gaudissart,

arvestades kirjalikus menetluses ja 11. veebruari 2010. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

- Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA, esindajad: *avvocato* V. Roppo, *avvocato* P. Canepa ja *avvocato* S. Sardano,
- Itaalia valitsus, esindaja: G. Palmieri, keda abistas *avvocato dello Stato* G. De Bellis,
- Euroopa Komisjon, esindajad: V. Di Bucci ja E. Righini,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab liidu riigiabialase õiguse tõlgendamist.

- 2 Eelotsusetaotlus esitati likvideerimisel oleva meretranspordiettevõtja Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA (edaspidi „TDM”) ja Presidenza del Consiglio dei Ministri (riigikantselei) vahelises kohtuvaidluses, mille ese on kahju hüvitamine, mis tekkis TDM-ile sellega, et Corte suprema di cassazione (kassatsioonikohus) tõlgendas väärtalt liidu konkurentsi- ja riigiabieskirju ning keeldus esitamast Euroopa Kohtule EÜ artikli 234 kolmandas lõigus ette nähtud taotlust.

Siseriiklik õiguslik raamistik

- 3 Põhikohtuasjas käsitletavat toetused eraldati TDM-i konkurendiks olevale merelaevandusettevõtjale Tirrenia di Navigazione SpA (edaspidi „Tirrenia”) vastavalt 20. detsembri 1974. aasta seadusele nr 684 olulise riikliku tähtsusega laevandusteenuste ümberkorraldamise kohta (*Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana*, edaspidi „*GURI*”, nr 336, 24.12.1974; edaspidi „seadus nr 684”), täpsemalt vastavalt selle seaduse artiklile 19.

4 Seaduse nr 684 artikkel 7 näeb ette järgmist:

„Kaubalaevastikuministril on õigus anda toetusi, mis on ette nähtud eelmises artiklis loetletud teenuste osutamiseks, sõlmides rahandusministri ja riigiosaluse ministri nõusolekul sellekohased iga-aastased lepingud.

Eelmises lõigus nimetatud toetused peavad tagama teenuste haldamise kolme aasta jooksul majandusliku tasakaalu tingimustes. Need toetused määratakse eelnevalt kindlaks netotulude, investeeringute amortisatsiooni, halduskulude, tegevuskulude ja finantseerimiskulude põhjal.

[...]”

5 Seaduse nr 684 artikkel 8 sätestab:

„Laevaühenduse teenus artikli 1 punktis c nimetatud suuremate ja väiksemate saartega ning võimalikud tehniliselt ja majanduslikult vajalikud jätkuühendused peavad tagama asjaomaste piirkondade ning eeskätt Mezzogiorno majandusliku ja sotsiaalse arenguga seotud nõudmiste rahuldamise.

Kaubalaevastikuministril on seetõttu lubatud anda nimetatud teenuste osutamiseks mõeldud toetusi, sõlmides rahandusministri ja riigiosaluse ministri nõusolekul 20-aastaseks ajavahemikuks sellekohase lepingu”.

6 Seaduse nr 684 artikli 9 sõnastuse kohaselt:

„Eelmises artiklis nimetatud lepingus tuleb ära tuua:

- 1) tagatavate liinide loetelu;
- 2) ühenduse sagedus igal liinil;
- 3) mis liiki laevu tuleb iga liini puhul kasutada;
- 4) toetuse suurus, mis peab olema määratud lähtuvalt netotuludest, investeeringute amortisatsioonist, halduskuludest, tegevuskuludest ja finantseerimiskuludest.

Enne iga aasta 30. juunit kohandatakse kõnealusel aastal makstavat toetust, kui kas või üks lepingus loetletud majanduslikest näitajatest on eelneval aastal muutunud nii, et see on kahe kümnendiku võrra suurem kui eelmise toetuse arvutamisel sama näitaja puhul arvesse võetud väärtus.”

- 7 Seaduse nr 684 artikkel 18 sätestab:

„Käesoleva seaduse rakendamises tulenevad rahalised kohustused kaetakse 93 miljardi liiri ulatuses vahenditest, mis on kirjas kaubalaevastikuministri 1975. aasta kulude eelarve peatükis 3061, ja vahenditest, mis on kirjas järgmiste aastate eelarvete vastavates peatükkides.”

- 8 Seaduse nr 684 artikkel 19 sätestab järgmist:

„Kuni käesolevas seaduses ette nähtud lepingute heakskiitmise kuupäevani tasub kaubalaevastikuminister rahandusministri nõusolekul edasilükatud kuumaksetena ettemaksed, mille kogusumma ei ületa 90% artiklis 18 näidatud kogusummast.”

- 9 Seaduse nr 684 on rakendusmeetmeks on vabariigi presidendi 1. juuni 1979. aasta dekreet nr 501 (*GURI* nr 285, 18.10.1979), mille artikkel 7 täpsustab, et kõnealuse seaduse artiklis 19 nimetatud ettemakseid tehakse olulise riikliku tähtsusega teenuseid pakkuvatele äriühingutele senikaua, kuni kontrollikoda on registreerinud uute lepingute sõlmimisega seotud dokumendid.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 10 Nagu ilmneb 13. juuni 2006. aasta otsusest kohtuasjas C-173/03: *Traghetti del Mediterraneo* (EKL 2006, lk I-5177), mille aluseks põhikohtuasi on juba olnud ja kust võib leida põhjalikuma ülevaate selle kohtuotsuse tegemisele eelnenud asjaoludest ja menetlusest, on TDM ja Tirrenia kaks meretranspordiettevõtjat, kes korraldasid 1970. aastatel regulaarset laevühendust Mandri-Itaalia ning Sardiinia ja Sitsiilia saare vahel. 1981. aastal esitas TDM Tribunale di Napolile hagi Tirrenia vastu, nõudes kahju hüvitamist, mida ta oli väidetavalt kandnud Tirrenia poolt aastatel 1976–1980 rakendatud madalate hindade poliitika tõttu.
- 11 TDM viitas kõlvatule konkurentsile ja EMÜ asutamislepingu artiklite 85, 86, 90 ja 92 (hiljem vastavalt EÜ asutamislepingu artiklid 85, 86, 90 ja 92, muudetuna EÜ artiklid 81, 82, 86, 87). Ta väitis eelkõige, et Tirrenia on kuritarvitanud oma valitsevat seisundit asjaomasel turul, rakendades omahinnast tunduvalt madalamaid hindu tänu riiklike toetuste saamisele, mille seaduslikkus liidu õiguse alusel on kaheldav. TDM-i nõue lükati sellegipoolest tagasi 26. mai 1993. aasta kohtuotsusega, mida omakorda kinnitas Corte d'appello di Napoli 13. detsembri 1996. aasta kohtuotsus.
- 12 TDM-i pankrotihaldur esitas viimati nimetatud kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse, mille Corte suprema di cassazione jättis 19. aprilli 2000. aasta otsusega rahuldamata, keeldudes muu hulgas rahuldamast kassaatori taotlust esitada Euroopa Kohtule liidu õiguse tõlgendamise küsimused põhjendusega, et põhikohtuasja menetlenud kohtute lahendused järgivad asjakohaseid sätteid ning on kooskõlas Euroopa Kohtu praktikaga.

- 13 Vahepeal likvideerimisele läinud äriühingu TDM pankrotihaldur esitas 15. aprillil 2002 eelotsusetaotluse esitanud kohtule hagi Itaalia Vabariigi vastu, nõudes, et nimetatud liikmesriigilt mõistetak스 välja hüvitus kahju eest, mida kõnesolev ettevõtja kandis, kuna Corte suprema di cassazione tõlgendas vääralt liidu konkurentsijärgi- ja riigiabieeskirju ning rikkus eelotsuse taotlemise kohustust, mis viimati nimetatud kohtul lasus EÜ artikli 234 kolmanda lõigu alusel. Väidetav kahju seisneb võimaluse kaotamises nõuda Tirrenia vastu esitatud hagi abil kõlvatu konkurentsiga, mida Tirrenia TDM-i väitel viljeles, tekitatud kahju hüvitamist.
- 14 Eelotsusetaotluse esitanud kohus pöördus 14. aprillil 2003 Euroopa Kohtu poole eelotsusetaotlusega, mille põhjal tehti eespool viidatud kohtuotsus Traghetti del Mediterraneo ning milles Euroopa Kohus leidis, et:

„Ühenduse õigusega on vastuolus siseriiklik õigusakt, millega on liikmesriigi vastutus kahju eest, mida on üksikisikule tekitanud viimase astme siseriiklikule kohtule omistatav ühenduse õiguse rikkumine, üldiselt välistatud, kui rikkumine tuleneb õigusnormide tõlgendamisest või faktiliste asjaolude ja tõendite hindamisest kõnesoleva kohtu poolt.

Ühenduse õigusega on vastuolus ka siseriiklik õigusakt, mis piirab sellise vastutuse tekkimise üksnes juhtudega, mil tegemist on kohtuniku tahtlusega või tõsise üleastumisega, kui sellise piiramise tulemusel on välistatud liikmesriigi vastutuse tekkimine muudel kohaldatava õiguse ilmselge rikkumise juhtudel, nagu seda on täpsustatud Köbleri kohtuasjas [C-224/01, EKL 2003, lk I-10239] tehtud 30. septembri 2003. aasta otsuse punktides 53–56.”

- 15 Selle kohtuotsuse järel tuvastas eelotsusetaotluse esitanud kohus 27. veebruari 2009. aasta otsuses „kohtuvõimu õigusvastase käitumise” ning tegi eraldi määruse menetluse jätkamiseks, et lahendada selle õigusvastasusega tekitatud kahju hüvitamise nõue. Nimetatud menetlusetapis pöördus eelotsusetaotluse esitanud kohus uuesti Euroopa Kohtu poole, sest tal tekkis küsimus riigiabiga seotud liidu õiguse tõlgendamise kohta.
- 16 Oma eelotsusetaotluse põhjenduseks toob taotluse esitanud kohus välja, et ta ei suuda anda liidu õigusnormide ja kohtupraktika põhjal ühest vastust küsimusele, kas Tirrenia tookordne käitumine moonutas – eelkõige vaidlusaluse riigiabi tõttu – konkurentsi ühiskondlikul turul. Olgugi et Corte suprema di cassazione välistas selle võimaluse oma 19. aprilli 2000. aasta otsuses, märkides, et toetused olid mõeldud üheainsa liikmesriigi piires toimunud kabetaažitegevuse jaoks, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tekib küsimus seaduse nr 684, eelkõige selle artikli 19 kooskõlast EÜ artiklitega 86–88.
- 17 Ühest küljest soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas ettemaksuna antud riigiabi saab olla seaduslik, kui puuduvad täpsed ja ranged kriteeriumid, millega välditaks abi võimalikku kahjustavat mõju konkurentile. Nimetatud kohus leiab, et niisuguse abi andmine võib viia selleni, et riik annab toetust, kontrollimata eelnevalt abi saava ettevõtja majandustegevust, ning selle tagajärjel võib niisuguse abi tagajärjel tugevnenud ettevõtja võtta kasutusele konkurentide kõrvaldamisele suunatud äripoliitika. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab Corte suprema di cassazione tõdemusi arvestades, et sellele küsimusele tuleb vastata lähtuvalt asjaolust, et kõne all olevaid toetusi saanud ettevõtja pidi kohaldama haldusametuse kehtestatud hindu.

- 18 Teisest küljest leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et arvestades 24. juuli 2003. aasta otsust kohtuasjas C-280/00: Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg (EKL 2003, lk I-7747) ning Tirrenia teenindatavaid liine, mis omavad tähtsust põhi-kohtuasja lahenduse seisukohast, nimelt liine Gênes-Cagliari ja Gênes-Porto Torres, ning nende paikade asukohta Euroopa Liidu territooriumil, võib tõesti kerkida konkurentsi moonutamise küsimus, sest kõnealused toetused mõjutavad liikmesriikidevahelist kaubandust. Eelotsusetaotluse esitanud kohus ütleb, et jätab hinnangu selles küsimuses Euroopa Kohtu anda.
- 19 Neil asjaoludel otsustas Tribunale di Genova menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas ühenduse õiguse põhimõtetega ja eelkõige EÜ artiklitega 86, 87 ja 88 ja asutamislepingu V jaotisega (varem IV jaotis) on kooskõlas niisugune riigiabi käsitlev siseriiklik õigusnorm, nagu on toodud seaduses nr 684 [...], täpsemalt selle artiklis 19, mis näeb ette riigiabi andmise võimaluse – isegi kui seda tehakse ainult ettemaksuna – ilma lepingute ja määramata eelnevalt kindlaks täpseid ja rangeid kriteeriumeid, millega välditaks võimalust, et abi võib kahjustada konkurentsi, ning kas sellega seoses omab tähtsust asjaolu, et abi saaja peab kohaldama haldusastutuse kehtestatud hindu?”

Eelotsuse küsimus

Küsimuse ese, sõnastus ja vastuvõetavus

- 20 Eelotsusetaotlusest ilmneb, et Tribunale di Genova on põhikohtuasjas juba teinud otsuse Itaalia riigi vastutuse kohta asjaolu eest, et Corte suprema di cassazione jättis Euroopa Kohtule esitamata EÜ artikli 234 kolmanda lõigu kohase eelotsuse küsimuse, kinnitades, et esiteks kehtib isikutele õigusi andev õigusnorm, teiseks, et seda normi on piisavalt selgelt rikutud, ning kolmandaks, et esineb otsene põhjuslik seos riigil olnud kohustuse rikkumise ja väidetava kahju vahel, mis seisneb asjaolus, et TDM kaotas võimaluse esitada tulemuslik hagi Tirrenia vastu. Tundub ka, et Tribunale di Genova möönis selles otsuses, viitega 11. juuli 1996. aasta otsusele kohtuasjas C-39/94: SFEI jt (EKL 1996, lk I-3547), võimalust esitada ebaseaduslikult makstud riigiabi saaja vastu lepinguvälise vastutuse hagi siseriikliku õiguse alusel.
- 21 Sellegipoolest pärib eelotsusetaotluse esitanud kohus enne TDM-i kahju hüvitamise nõude üle otsustamist Euroopa Kohtult, kas liidu õigusega on kooskõlas niisugune riigiabi käsitlev siseriiklik õigusnorm, nagu on toodud seaduses nr 684, täpsemalt selle artiklis 19. Kuigi see ei nähtu esitatud küsimusest, vaid eelotsusetaotluse põhjendustest, mis on edasi antud käesoleva otsuse punktides 16 ja 18, soovib nimetatud kohus lisaks sisuliselt teada, kas põhikohtuasjas vaidluse all olev toetus on kahjustanud liikmesriikidevahelist kaubandust ja moonutanud konkurentsi, ning jätab sellekohase hinnangu andmise Euroopa Kohtule.

- 22 Eelotsuse küsimuse sõnastuse ja eelotsusetaotluse esitanud kohtu muude küsimuste osas tuleb esiteks meenutada, et Euroopa Kohus ei ole eelotsusemenetluses pädev lahendama küsimust, kas siseriiklik meede on vastavuses liidu õigusega (vt eelkõige 26. jaanuari 2010. aasta otsus kohtuasjas C-118/08: Transportes Urbanos y Servicios Generales, EKL 2010, lk I-635, punkt 23 ja seal viidatud kohtupraktika). Lisaks ei saa ta otsustada abimeetmete või abikava ühisturuga kokkusobivuse üle, kuna vastava hinnangu andmine kuulub komisjoni ainupädevusse, alludes samas liidu kohtu kontrollile (vt 23. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas C-237/04: Enirisorse, EKL 2006, lk I-2843, punkt 23). Ka ei ole Euroopa Kohtul pädevust hinnata põhikohtuasja faktilisi asjaolusid või kohaldada tema tõlgendatavaid liidu õigusnorme siseriiklikele meetmetele ja asjaoludele, kuna nimetatud küsimused kuuluvad siseriikliku kohtu ainupädevusse (vt 30. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas C-451/03: Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, EKL 2006, lk I-2941, punkt 69 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 23 Sellest järeldub, et praegusel juhul ei ole Euroopa Kohus pädev otsustama selle üle, kas seadus nr 684 on kooskõlas liidu õigusega või kas põhikohtuasjas vaidluse all olevad toetused on kooskõlas ühisturuga, ega hindama põhikohtuasja asjaolusid, et teha kindlaks, kas nimetatud toetused on kahjustanud liikmesriikidevahelist kaubandust või kahjustanud või ähvardavad kahjustada konkurentsi.
- 24 Sellegipoolest on Euroopa Kohus pädev esitama eelotsusetaotluse esitanud kohtule kõik liidu õiguse tõlgendamise juhtnöörid, mis võimaldavad sel kohtul tema menetluses oleva kohtuasja lahendamisel hinnata siseriiklike meetmete vastavust liidu õigusele (vt eespool viidatud kohtuotsused Enirisorse, punkt 24, ja Transportes Urbanos y Servicios Generales, punkt 23). Riigiabi valdkonnas võib Euroopa Kohus anda eelotsusetaotluse esitanud kohtule tõlgendusjuhised, mis võimaldavad viimasel kindlaks teha, kas siseriiklikku meedet saab käsitada riigiabina liidu õiguse tähenduses (vt selle kohta eelkõige 22. novembri 2001. aasta otsus kohtuasjas C-53/00: Ferring,

EKL 2001, lk I-9067, punkt 29; eespool viidatud kohtuotsused Enirisorse, punktid 25 ja 51; Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punktid 54 ja 72; 17. juuli 2008. aasta otsus kohtuasjas C-206/06: Essent Netwerk Noord jt, EKL 2008, lk I-5497, punkt 96, ning 5. märtsi 2009. aasta otsus kohtuasjas C-222/07: UTECA, EKL 2009, lk I-1407, punktid 41 ja 47).

- 25 Teiseks tuleb tõdeda, et kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus tundub olevat juba tu-
vastanud, et põhikohtuasjas vaidluse all olevate toetuste puhul on tegemist riigiabiga,
selgub eelotsusetaotluse sisulisest analüüsist, et nimetatud kohtu esitatud küsimused,
mis on toodud käesoleva kohtuotsuse punktides 16–18, seonduvad riigiabi esinemise
tingimustega liidu õiguse tähenduses.
- 26 Teisalt, seoses komisjoni ettepanekuga anda eelotsusetaotluse esitanud kohtule sel-
gitusi esiteks seoses eelnevale teatamiskohustusele allutatud abi mõistega ja teiseks
ebaseadusliku abi saaja vastutusega tuleb sedastada, et eelotsusetaotluse esitanud
kohtu küsimused ei puuduta neid asjaolusid, mida see kohus tundub vähemalt osali-
selt lahendanud olevat. Ta ei esita ka niisuguste küsimuste analüüsimiseks vajalikke
faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.
- 27 Eelnevat arvestades tuleb esitatud küsimust mõista nii, et sellega soovitakse teada,
kas liidu õigust tuleb tõlgendada selliselt, et toetusi, mida on makstud põhikohtuasja
iseloostavatel asjaoludel ja siseriikliku õiguse alusel, mis näeb ette ettemaksete
tegemise enne lepingu heakskiitmist, saab pidada riigiabiks.
- 28 Itaalia valitsuse väitel on see küsimus asjakohatu ning tuleb seetõttu vastuvõe-
tamatuks tunnistada. Nimetatud valitsus toob välja, et tegelikult ei tekigi küsi-
must põhikohtuasjas vaidluse all oleva abi kvalifitseerimisest riigiabina, kuna see

puudutab ajavahemikku 1976–1980, s.o ajavahemikku, mil kabotaažiturg ei olnud veel liberaliseeritud.

- 29 Selles osas tuleb meenutada, et eeldades liikmesriigi kohtu esitatud eelotsuse küsimuste asjakohasust, võib neile vastamast keelduda vaid siis, kui on ilmne, et neis küsimustes osutatud liidu õiguse tõlgendusel ei ole mingit seost põhikohtuasja asjaolude või esemega või kui kõnealune probleem on oletuslik (vt eelkõige 4. oktoobri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-429/05: Rampion ja Godard, EKL 2007, lk I-8017, punktid 23 ja 24, ning 11. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-387/07: MI.VER ja Antonelli, EKL 2008, lk I-9597, punkt 15 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 30 Samas tuleb tõdeda, et põhikohtuasjas vaidluse all olevate toetuste kvalifikatsiooni küsimusel on seos TDM-i ja Itaalia riigi vahelise kohtuasja esemega ning see ei tõstata oletuslikku probleemi, kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus peab selle vaidluse lahendamiseks kindlaks tegema, kas Tirrenia sai riigiabi. Seetõttu on esitatud küsimus, nii nagu see on sõnatatud, vastuvõetav.

Eelotsuse küsimus

- 31 Tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on abina kvalifitseerimiseks tarvis, et oleks täidetud kõik järgmised tingimused. Esiteks peab olema tegemist riigi sekkumisega või vähemalt abi andmisega riigi ressurssidest. Teiseks peab see sekkumine kahjustama liikmesriikidevahelist kaubandust. Kolmandaks peab see andma selle saajale teatud eelise. Neljandaks peab see kahjustama või ähvardama kahjustada konkurentsi (vt selle kohta eelkõige 21. märtsi 1990. aasta otsus

kohtuasjas C-142/87: *Belgia vs. komisjon, nn Tubemeuse'i kohtuotsus*, EKL 1990, lk I-959, punkt 25; eespool viidatud kohtuotsused *Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg*, punktid 74 ja 75; *Enirisorse*, punktid 38 ja 39; *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, punktid 55 ja 56; 1. juuli 2008. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-341/06 P ja C-342/06 P: *Chronopost vs. UFEX jt*, EKL 2008, lk I-4777, punktid 121 ja 122; eespool viidatud kohtuotsused *Essent Netwerk Noord jt*, punktid 63 ja 64, ja *UTECA*, punkt 42).

- 32 Praegusel juhul ei puuduta esitatud küsimus esimest tingimust nimetatutest, ning selle tingimuse üle ei ole vaidlust, kuna põhikohtuasjas vaidluse all olevad toetused maksti seaduse nr 684 alusel, ning nagu nähtub eelkõige selle seaduse artiklitest 18 ja 19, kaeti need riigieelarvest.
- 33 Arvestades eelotsusetaotluse põhjendusi, mida on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktides 16–18, tuleb esmalt kontrollida kolmandat tingimust ning seejärel teist ja neljandat tingimust koos.

Toetusi saanud ettevõtja eelis

- 34 Riigiabiks loetakse selline sekkumine, mis võib oma olemusest sõltumata otseselt või kaudselt soodustada ettevõtjaid või mida tuleb pidada majanduslikuks eeliseks, mida kasusaajast ettevõtja tavalistes turutingimustes ei saaks (vt eespool viidatud kohtuotsused *SFEI jt*, punkt 60; *Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg*, punkt 84; *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti*, punkt 59, ning *Essent Netwerk Noord jt*, punkt 79).

- 35 Seevastu kui meedet või riigi sekkumist tuleb pidada hüvitiseks teenuste eest, mida osutavad hüvitist saavad ettevõtjad avalike teenuste osutamise kohustuse täitmiseks, nii et need ettevõtjad ei saa tegelikkuses finantssoodustust ja nimetatud sekkumise tulemusel ei saavuta need ettevõtjad soodsamat seisundit võrreldes oma konkurentidega, ei ole selle sekkumise puhul tegemist riigiabiga liidu õiguse tähenduses (vt eespool viidatud kohtuotsused Ferring, punktid 23 ja 25, ning Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 87, mis tehti vastuseks enne põhikohtuasjas vaidluse all olevat Corte suprema di cassazione 19. aprilli 2000. aasta otsust esitatud eelotsuse küsimustele; ning eespool viidatud kohtuotsused Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punkt 60, ja Essent Netwerk Noord jt, punkt 80).
- 36 Sellegipoolest peab selleks, et niisuguse hüvitise saaks konkreetsel juhul jätta riigiabiks klassifitseerimata, olema täidetud rida tingimusi (eespool viidatud kohtuotsused Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 88; Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punkt 61, ja Essent Netwerk Noord jt, punkt 81).
- 37 Esiteks peab sellist hüvitist saav ettevõtja olema tegelikult vastutav avaliku teenuse osutamise kohustuste täitmise eest ja need kohustused peavad olema selgelt määratletud (eespool viidatud kohtuotsused Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 89; Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punkt 62, ja Essent Netwerk Noord jt, punkt 82).
- 38 Teiseks peavad kriteeriumid, mille põhjal hüvitist arvestatakse, olema enne objektiivselt ja läbipaistvalt kehtestatud, et vältida majanduslike eeliste andmist, mis võiks hüvitist saavaid ettevõtjaid konkurentidega võrreldes soodustada (eespool viidatud kohtuotsused Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 90; Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punkt 64; ning Essent Netwerk Noord jt, punkt 83).

- 39 Kolmandaks ei tohi hüvitis olla suurem, kui on vajalik kõigi või osa avaliku teenuse osutamise kohustuse täitmiseks kaasnevate kulude katmiseks, võttes arvesse nii sellest saadavat tulu kui ka nende kohustuste täitmisest saadavat mõistlikku kasumit (eespool viidatud kohtuotsused Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 92; Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punkt 66, ning Essent Netwerk Noord jt, punkt 84).
- 40 Neljandaks tuleb hüvitis kindlaks määrata selliste kulude analüüsi põhjal, mida oleks kandnud keskmine, hästi hallatud ja vastava avaliku teenuse nõuete täitmiseks vajalike ressursse omav ettevõtja, võttes arvesse nii sellest saadavat tulu kui ka nende kohustuste täitmisest saadavat mõistlikku kasumit (eespool viidatud kohtuotsused Altmark Trans ja Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 93; Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punkt 67, ning Essent Netwerk Noord jt, punkt 85).
- 41 Praegusel juhul ilmneb seaduse nr 684 artiklitest 8 ja 9, et põhikohtuasjas vaidluse all olevad toetused olid mõeldud laevaühenduse pakkumiseks suuremate ja väiksemate saarte vahel, mis peavad tagama asjaomaste piirkondade ja eeskätt Mezzogiorno majandusliku ja sotsiaalse arenguga seotud nõudmiste rahuldamise. Toetuse saanud ettevõtjatega allkirjastatud lepingud pidid ette nägema, millised liinid tuleb tagada, kui sage peab olema ühendus neil liinidel ning mis liiki laevu igal liinil tuleb kasutada. Sellest järeldub, et toetusi saanud ettevõtjad vastutasid avalike teenuste osutamise eest.
- 42 Lisaks näeb seaduse nr 684 artikkel 7 ette, et toetused peavad tagama teenuste haldamise majandusliku tasakaalu tingimustes ning need määratakse eelnevalt kindlaks netotulude, investeeringute amortisatsiooni, halduskulude, tegevuskulude ja finantseerimiskulude põhjal.

- 43 Eelotsusetaotluse esitanud kohus toob oma otsuses sellegipoolest välja, et alles vabariigi presidendi 1. juuni 1979. aasta dekreediga nr 501 määrati kindlaks majanduslikud ja halduskriteeriumid, mida tuleb seaduse nr 684 alusel lepinguid sõlmides arvesse võtta, ning et alles juulis 1991 sõlmisid Itaalia riik ja kõik Tirrenia kontserni kuuluvad ettevõtjad nimetatud lepingud, mille kestuseks märgiti 20 aastat ja jõustumisajaks 1. jaanuar 1989. Kogu põhikohtuasjas vaidluse all oleva ajavahemiku vältel, s.o aastatel 1976–1980, ja kuni nimetatud lepingute heakskiitmiseni, maksti põhikohtuasjas vaidluse all olevaid toetusi ettemaksetena vastavalt seaduse nr 684 artiklile 19.
- 44 Eelnevast tuleneb, et nende lepingute puudumisel maksti põhikohtuasjas vaidluse all olevaid toetusi kogu eespool mainitud perioodi vältel, ilma et oleks selgelt määratletud toetusi saavate ettevõtjate kohustused osutada avalikke teenuseid, ilma et eelnevalt oleks objektiivselt ja läbipaistavalt kindlaks määratud kriteeriumid, mille põhjal nende kohustuste eest hüvitist arvestatakse, ning tagamata, et see hüvitis ei ületa niisuguste teenuste osutamise kohustuste täitmisel tekkivaid kulusid. Kuna nimetatud toetused ei vasta ka käesoleva kohtuotsuse punktis 40 mainitud neljandale tingimusele, siis ei ole nende puhul täidetud ükski tingimustest, mis võimaldaks põhjusel, et asjaomane ettevõtja ei ole saanud eelist, jätta avaliku teenuse osutamise eest makstava hüvitise kvalifitseerimata riigiabiiks liidu õiguse tähenduses.
- 45 Selles osas ei oma tähtsust asjaolu, et kõnealused toetused maksti lepingute heakskiitmise ootuses ettemaksena, liiatigi kui need lepingud sõlmiti ja need jõustusid mitu aastat hiljem. Selline asjaolu ei kaota toetusi saanud ettevõtja saadud eelist ega mõju, mida selline eelis võib konkurentsile avaldada juhul, kui kõik eespool loetletud tingimused ei ole täidetud.
- 46 Samuti ei ole oluline asjaolu, et haldusasutus kirjutas põhikohtuasjas vaidluse all olevaid toetusi saanud ettevõtjale ette, mis hindu kohaldada. Kuigi selliste hindade kehtestamine omab lähtuvalt eespool nimetatud tingimustest tähtsust avalike teenuste osutamisega kaasnevate kulude hindamisel, arvestades ühtlasi seeläbi saadud tulusid,

ei mõjuta need hinnad toetusi saanud ettevõtja saadud eelise olemasolu, kuna kõik loetletud tingimused ei ole täidetud.

Liikmesriikidevahelise kaubanduse kahjustamine ja konkurentsi moonutamise oht

⁴⁷ Nagu on välja toodud käesoleva kohtuotsuse punktides 16 ja 18, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et põhikohtuasjas tekib liikmesriikidevahelise kaubanduse kahjustamise ja konkurentsi moonutamise küsimus.

⁴⁸ Itaalia valitsus on vastupidisel seisukohal, märkides, et asjaomasel perioodil ei olnud kabotaažiturg liberaliseeritud; see turg liberaliseeriti alles pärast seda, kui võeti vastu nõukogu 7. detsembri 1992. aasta määrus (EMÜ) nr 3577/92 teenuste osutamise vabaduse põhimõtte kohaldamise kohta merevedudel liikmesriikides (merekabotaaž) (EÜT L 364, lk 7; ELT eriväljaanne 06/02, lk 10), ja täpsemalt kabotaaži osas Vahe-mere saarte vahel alates 1. jaanuarist 1999. Itaalia valitsus märkis kohtuistungil, et aastatel 1976–1980 ei sõitnud siseliinidel, kus Tirrenia oli tegev, teiste liikmesriikide operaatorid, samas kui TDM-i väitel tegutses neil liinidel Itaalia ja Hispaania äriühin-gute ühinemisel tekkinud äriühing.

⁴⁹ Sellega seoses tuleb märkida, et asjaolu, et mereveoteenuste osutamise piirangud kaotati põhikohtuasjas kõne all olevast ajavahemikust hiljem, ei välista tingimata seda, et

põhikohtuasjas vaidluse all olevad toetused võisid kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust ja kahjustasid või ähvardasid kahjustada konkurentsi.

50 Esiteks ei saa välistada, et Tirrenia konkureeris asjaomastel siseliinidel teiste liikmesriikide ettevõtjatega, nagu väidab TDM – selle asjaolu kontrollimine on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne. Teiseks ei saa ka välistada, et Tirrenia konkureeris nimetatud ettevõtjatega rahvusvahelistel liinidel, ning eraldi arvepidamise puudumisel tema erinevate tegevuste üle valitses ristsubsideerimise oht, s.o praegusel juhul oht, et tulu, mis ta teenis vaidlusaluseid toetusi saanud kabotaažitegevuselt, kasutati tegevuse heaks, mida ta viljeles nimetatud rahvusvahelistel liinidel – ka seda asjaolu peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

51 Arvestades eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt esitatut ja lähtudes põhikohtuasja asjaoludest, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus igal juhul hindama, kas põhikohtuasjas vaidluse all olevad toetused võisid kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust ning kas need kahjustasid või ähvardasid kahjustada konkurentsi.

52 Kõiki eelnevaid kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimusele vastata, et liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi regulatsiooni alusel, mis näeb ette ettemaksete tegemise enne lepingu heakskiitmist, ja põhikohtuasja iseloomustavatel asjaoludel makstud toetuste puhul on tegemist riigiabiga juhul, kui need toetused võivad kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust või kahjustavad või ähvardavad kahjustada konkurentsi – nende asjaolude kontrollimine on siseriikliku kohtu ülesanne.

Kohtukulud

- 53 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulud, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

Liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi regulatsiooni alusel, mis näeb ette ettemaksete tegemise enne lepingu heakskiitmist, ja põhikohtuasja iseloomustavatel asjaoludel makstud toetuste puhul on tegemist riigiabiga juhul, kui need toetused võivad kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust või kahjustavad või ähvardavad kahjustada konkurentsi – nende asjaolude kontrollimine on siseriikliku kohtu ülesanne.

Allkirjad